



S|OM

**Sivilombudsmannens forebyggingsenhet
mot tortur og umenneskelig behandling
ved frihetsberøvelse**

BESØKSRAPPORT

**Tønsberg sentralarrest
14. og 20. oktober 2014**



Vestfold Politidistrikt
Politimester Rune Bård Hansen
Postboks 2073
3103 TØNSBERG

S | OM

Vår referanse
2014/2420

Deres referanse

Vår saksbehandler
Johannes Flisnes Nilsen

Dato
04.12.2014

OVERSENDELSE AV RAPPORT ETTER FOREBYGGINGSENHETENS BESØK TIL TØNSBERG SENTRALARREST

Det vises til Sivilombudsmannens besøk til Tønsberg sentralarrest 14. og 20. oktober 2014, gjennomført av forebyggingsenheten mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse.

Vedlagt følger rapporten fra besøket. Vi ber om at kopier av rapporten blir gjort tilgjengelig for de som ønsker på politihuset i Tønsberg.

Sivilombudsmannen ber om å bli orientert om oppfølgingen av rapportens anbefalinger, ved behov i samråd med Tønsberg interkommunale legevakt og Barnevernsvakten i Vestfold, innen medio februar 2015.


Aage Thor Falkanger
Sivilombudsmann


Helga Fastrup Ervik
kontorsjef
Forebyggingsenheten

Kopi:
Tønsberg interkommunale legevakt
Barnevernsvakten i Vestfold
Justis- og beredskapsdepartementet
Politidirektoratet

Innhold

1	Om Sivilombudsmannens forebyggingsmandat.....	2
2	Sammendrag	2
3	Generell informasjon om arrester i Vestfold politidistrikt	5
4	Gjennomføring av besøkene	5
4.1	Generelt.....	5
4.2	Varslet besøk til arresten 14. oktober	5
4.3	Uvarslet besøk til arresten 20. oktober.....	6
5	Funn og anbefalinger.....	7
5.1	Generelt.....	7
5.2	Hendelser og tvangsbruk.....	7
5.2.1	Alvorlige hendelser.....	7
5.2.2	Vold, trusler og fysisk maktbruk.....	8
5.2.3	Bruk av tvangsmidler	8
5.2.4	Visitasjon	10
5.3	Sittetid og avhjelpende tiltak	12
5.3.1	Sittetid i arrest.....	12
5.3.2	Tiltak for å lette tiden i arrest.....	14
5.4	Helsetjenester	15
5.4.1	Tilgang til helsehjelp.....	15
5.4.2	Samtykke og taushetsplikt.....	16
5.4.3	Bruk av tolk.....	17
5.4.4	Dokumentasjon av skader	17
5.4.5	Førstehjelp.....	17
5.5	Beskyttelsestiltak.....	18
5.5.1	Underretting om innsettelse til pårørende / tredjeperson.....	18
5.5.2	Tilgang til forsvarer.....	18
5.5.3	Informasjon til arrestanten	19
5.5.4	Registrering- og journalføring	20
5.6	Fysiske forhold.....	21
5.6.1	Cellene	21
5.6.2	Opphold i friluft	22

1 Om Sivilombudsmannens forebyggingsmandat

På bakgrunn av Norges tilslutning til tilleggsprotokollen til FNs torturkonvensjon er Sivilombudsmannen gitt et eget mandat for å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.¹ Det er opprettet en egen forebyggingsenhet ved Sivilombudsmannens kontor for å gjennomføre mandatet.

Forebyggingsenheten foretar regelmessige besøk til steder der mennesker er frihetsberøvet, for eksempel fengsler, politiarrester, psykiatriske institusjoner og barnevernsinstitusjoner. Besøkene kan være varslede eller uvarslede.

På bakgrunn av besøkene skal det avgis anbefalinger med sikte på å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Sivilombudsmannen, ved forebyggingsenheten, har adgang til alle steder for frihetsberøvelse og til å føre private samtaler med personer som er berøvet friheten. Videre har enheten tilgang til alle nødvendige opplysninger av betydning for forholdene under frihetsberøvelse. Under besøkene søker enheten å avdekke risikofaktorer for krenkelse gjennom egne observasjoner og samtaler med de berørte. Samtaler med de frihetsberøvede er særlig prioritert.

I arbeidet med å ivareta forebyggingsmandatet har Sivilombudsmannen også utstrakt dialog med nasjonale myndigheter, sivilt samfunn og internasjonale menneskerettighetsorganer.

2 Sammendrag

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet besøkte Tønsberg sentralarrest 14. og 20. oktober 2014. Arresten er primærarrest for Vestfold politidistrikt og har totalt 13 ordinære celler. Vestfold politidistrikt ble varslet om det første besøket fire uker i forkant, og ble anmodet om å fremlegge informasjon. Ettersom det var få arrestanter under besøket 14. oktober, ble det besluttet å gjennomføre et nytt besøk til sentralarresten i Tønsberg 20. oktober, denne gangen uten forhåndsvarsel.

Begge besøkene ble godt tilrettelagt av politiets ledelse og av de øvrige ansatte. Helhetsinntrykket er at sentralarresten drives på en solid måte. Politiledelsen fremstår som engasjert i arrestens drift og i å ivareta arrestantenes rettigheter. Det varslede besøket ble innledet med et møte med politiledelsen, etterfulgt av en befaring og en gjennomgang av dokumenter. Hovedvekten under besøkene var private samtaler med arrestantene. Enheten gjennomførte også møter med legevaktslege ved Tønsberg interkommunale legevakt, og med leder for den interkommunale barnevernsvakten i Vestfold. Besøkene ble avsluttet med et møte der ledelsen ble informert om funn og foreløpige anbefalinger.

Under besøket undersøkte forebyggingsenheten særlig politiets håndtering av alvorlige hendelser og tvangsinngrep. En arrestant som på besøkstidspunktet 20. oktober befant seg i Tønsberg sentralarrest, tok natten etter sitt eget liv på en celle i Ringerike fengsel, etter å ha blitt overført dit om ettermiddagen. Forebyggingsenheten har ikke detaljert kjennskap til omstendighetene omkring selvmordet, men reiser spørsmål om informasjonsflyt og samhandling mellom politiet og

¹ Lov 22. juni 1962 om Stortingets ombudsmann for forvaltningen (Sivilombudsmannsloven) § 3 a.

Kriminalomsorgen i denne saken. Videre ble det påpekt enkelte mangler ved føring av tilsynsform. Foreliggende informasjon tyder på at visitasjon av arrestanter regelmessig gjennomføres ved full avkledning.

Ettersom politiarrest er et uegnet sted for lengre opphold, har forebyggingsenheten også sett nærmere på politiets arbeid for å sikre overføring til fengsel innen to døgn. Politiet synes å ha gode rutiner for tidlig avklaring av ansvarsforhold på dette punktet. Samtidig viser tall fra 2014 at enkelte hadde sittet svært lenge i sentralarresten – elleve tilfeller varte over tre døgn, fire tilfeller varte over fire døgn. Dette er bekymringsfullt. Det er en utfordring at høyt belegg i fengslene gjør overføring vanskelig. Det tette samarbeidet mellom politiet og barnevernvakten må fremheves som et positivt eksempel på tiltak som har hindret at mindreårige innsettes i arrest. Når det gjelder tiltak for å lette tiden i arrest, ble det påvist enkelte forbedringspunkter.

Under besøket så forebyggingsenheten også nærmere på arrestantenes tilgang på helsetjenester. Det ble gjennomført en kort befaring på legevakten og møte med legevaktslege. Politiet har en lav terskel for fremstilling til legevakt, noe som er svært positivt. Det fremkom imidlertid opplysninger som gir rom for bekymring når det gjelder legevaktens håndtering av taushetsplikt, rollen som sakkyndig og bruk av tolk.

Forebyggingsenheten foretok også en befaring i arrestlokalet og i arrestgarasjen, som tjente som luftegård. Det ble blant annet fremhevet at alle cellene mangler innfall av dagslys og klokke, og at flere celler har lite tilfredsstillende kunstig belysning. Noen celler mangler fargekontrast mellom vegg og gulv, noe som kan svekke arrestantenes orienteringsevne. Enkelte arrestanter viste til klaustrofobiske opplevelser og angst under private samtaler med enheten, og knyttet dette spesifikt til de fysiske forholdene. Situasjonen forverres ytterligere ved at sentralarresten mangler et egnet sted hvor arrestantene kunne få tilgang til frisk luft.

En av cellene var innredet for å ivareta særlig utsatte arrestanters behov, slik som mindreårige og pågrepne som har sittet over to døgn i arrest. Cellen hadde en markant bedre standard enn de øvrige cellene, og bør fremheves som et positivt eksempel på at en arrestcelle kan gis en mer human utforming.

På bakgrunn av besøket fant forebyggingsenheten grunn til å gi følgende anbefalinger:

- Politiet bør, sammen med Kriminalomsorgen, foreta en gjennomgang av rutiner for informasjonsflyt og samhandling ved overføring av sårbare (inkludert selvmordsnære) arrestanter til fengsel for å sikre at disse ivaretas på en trygg måte.
- Politiet bør sikre at vurderinger som er gjort om tilsynsform og hyppighet alltid føres i arrestjournalen.
- Den lokale arrestinstruksjonen bør endres slik at det fremgår at håndjern utelukkende benyttes etter en konkret, individuell vurdering. All bruk av tvangsmidler overfor arrestanter bør føres i arrestjournalen.
- Full avkledning ved innsettelse i arrest bør bare finne sted etter en individuell risikovurdering. I tilfeller der full avkledning etter en individuell vurdering anses nødvendig, bør inngrepet normalt gjennomføres slik at det unngås at arrestanten er helt naken.

- Politiet bør, i samarbeid med kriminalomsorgen, ytterligere styrke innsatsen for å overholde fristen for overføring til fengsel innen to døgn.
- Politiet bør, i samråd med barnevernsvakten, etablere en rutine for å informere barnevernsvakten om alle innbringelser og pågrepelse av mindreårige.
- Politiet bør styrke innsatsen for å bøte på uheldige virkninger av isolasjon, særlig ved å vurdere muligheten for besøk utenfra der personer har oppholdt seg i arresten utover to døgn.
- Politiet bør vurdere å nedfelle ytterligere rutiner og ansvar for å lette arrestoppholdet i lokalt instruksverk.
- Politiet bør sikre at arrestanter kan snakke direkte med helsefaglig personell på legevakten, og at en telefonsamtale kan skje uten at politiet og arrestforvarerne hører hva som blir sagt.
- Politiet bør ikke kunne høre hva som sies i pasientrommet. Politiet bør heller ikke kunne se inn i pasientrommet, med mindre helsepersonellet i særlige tilfeller selv ber om dette.
- Legevaktleger og annet helsepersonell bør informere arrestanter når det gjennomføres sakkyndig arbeid som ikke er taushetsbelagt.
- Utenlandske arrestanter som fremstilles til legevakten bør tilbys tolketjeneste.
- Legevakten bør ha et kamera tilgjengelig slik at eventuelle skader på arrestanter kan dokumenteres av legen i pasientjournalen.
- Hjertestarter bør anskaffes og plasseres på et lett tilgjengelig sted i arresten. Arrestforvarere og andre med tjeneste i arresten bør gis regelmessig opplæring i bruk av hjertestarter.
- Politiet bør sikre at informasjonsmateriellet om rettigheter ved pågrepelse og innbringelse oppdateres for å tydeliggjøre at varsel, eller forsøk på varsel til forsvarer alltid gjennomføres uten unødig opphold, uavhengig av tidspunkt på døgnet.
- Politiet bør sikre at alle arrestanter får tilbud om skriftlig informasjonsmaterieil på et språk de forstår om rettigheter som innbrakt eller pågrepet, i tillegg til muntlig informasjon.
- Politiet bør etablere en rutine om at alle arrestanter blir bedt om å signere en erklæring om at de er blitt informert om rettighetene sine på et språk de forstår.
- Politiet bør sikre at det fremgår av arrestjournalen hvilke tiltak som er gjennomført, herunder særlig at varsel til pårørende og forsvarer er gjennomført, at kontakt med lege er formidlet, samt at informasjon om arrestantens rettigheter og grunnene til frihetsberøvelsen er formidlet og forstått.
- Politiet anbefales å se på mulighetene for å oppgradere flere celler slik at de gis en mer human utforming. Som et praktisk strakstiltak bør politiet sørge for å gi alle cellene en fargekontrast mellom gulv og vegg for å lette arrestantenes orienteringsevne.

- Det bør sikres en god løsning for lyssetting på alle cellene, inkludert mulighet for dempet belysning, og installeres klokker på alle cellene.
- Arrestantene bør sikres et tilfredsstillende luftetilbud. Som et minimum bør arrestanten daglig kunne kjenne friluft og se dagslys, og gis en reell mulighet til bevegelse og følelse av å være ute.

3 Generell informasjon om arrester i Vestfold politidistrikt

Sentralarresten i Vestfold politidistrikt er lokalisert i politihuset i Tønsberg sentrum. Den har status som primærarrest for Vestfold politidistrikt. Arresten har totalt 13 ordinære celler. En av cellene er tilpasset særlig sårbare arrestanter.

I tillegg til sentralarresten har politidistriktet også en reservearrest ved Sandefjord politistasjon med åtte celler. Ifølge lokal arrestinstruks kan politimesteren, eller den han bemyndiger, beslutte at disse arrestlokalene skal tas i bruk dersom sentralarresten er fullt belagt. Dette har ifølge politiledelsen ikke forekommet på flere år.

Arresten er underlagt Felles operativ enhet (FOE) på politistasjonen. Personalansvaret er lagt til seksjonsleder for operativ seksjon i FOE. I det daglige blir tjenesten koordinert av en ledende arrestforvarer.

Bemannings situasjonen i sentralarresten var på besøkstidspunktet 8 arrestforvarere i 100 prosent stilling, og én i 50 prosent stilling. I tillegg var det en ledende arrestforvarer (100 prosent). Politiet opplyste at arrestforvarerne går i tredelt turnustjeneste med dag-, kveld- og nattevakter, mens ledende arrestforvarer arbeider ordinær dagtid i ukedagene.

4 Gjennomføring av besøkene

4.1 Generelt

Forebyggingsenheten har gjennomført to besøk til sentralarresten i Tønsberg. Det første besøket var varslet på forhånd og ble gjennomført 14. oktober 2014. Det andre besøket ble gjennomført som et uvarslet besøk 20. oktober 2014.

Begge besøkene ble tilrettelagt på en tilfredsstillende måte, både av politiets ledelse og de øvrige ansatte. Politiet sikret også raskt tilgang til ytterligere informasjon ved behov. Informasjonsplakatene om forebyggingsenhetens besøk som ble sendt i forkant (av det varslede besøket) var hengt opp på synlige steder i arresten, og brosjyrer var distribuert til arrestantene.

4.2 Varslet besøk til arresten 14. oktober

Det varslede besøket ble innledet med et møte med politiets ledelse, ved politimester, visepolitimester, seksjonsleder for operativ seksjon i FOE, ledende arrestforvarer samt en tidligere ledende arrestforvarer.

Deretter foretok besøksteamet en befaring av arrestlokalene, inkludert alle cellene, arrestkorridor, vaktrom, inkvireringsrom, besøksrom og arrestgarasje. I forbindelse med befaringen ble det gitt en

demonstrasjon av arrestens innkomstrutiner, blant annet rutiner for registrering, kartlegging av risiko og helsetilstand og visitering. Det ble også gjennomført en demonstrasjon av påsettelse av tvangsmiddelet «bodycuff»².

Etter befaringen ble det foretatt private samtaler med arrestanter. Besøksteamet foretok også en gjennomgang av politiets elektroniske arrestjournal, arrestmodulen i politiets operative logg (PO).

Foruten møtet med politiledelsen gjennomførte besøksteamet møter med en lege ved legevakten i Tønsberg og med leder for den interkommunale barnevernsvakten i Vestfold.

Det varslede besøket ble avsluttet etter et oppsummeringsmøte med ledelsen hvor foreløpige funn og anbefalinger ble presentert.

Under det varslede besøket 14. oktober 2014 deltok følgende personer fra Sivilombudsmannens kontor:

- Helga Fastrup Ervik (kontorsjef, jurist)
- Kristina Baker Sole (seniorrådgiver, lege)
- Knut Evensen (seniorrådgiver, samfunnsviter)
- Johannes Flisnes Nilsen (rådgiver, jurist)
- Caroline Klæth Eriksen (rådgiver, kommunikasjonsmedarbeider)
- Ingvild Lovise Bartels (seniorrådgiver, jurist)

4.3 Uvarslet besøk til arresten 20. oktober

Ettersom det var få arrestanter under besøket 14. oktober, ble det besluttet å gjennomføre et nytt besøk til sentralarresten i Tønsberg 20. oktober, denne gangen uten forhåndsvarsel. Dette ga bedre grunnlag for å foreta en vurdering av om arrestantenes grunnleggende rettigheter blir respektert.

Fokuset for det uvarslede besøket var samtaler med arrestanter. Det ble gjennomført samtaler med alle arrestantene som ikke motsatte seg dette, i arrestens besøksrom. I tillegg til samtalene gikk forebyggingsenheten gjennom loggførte arrestiltak for alle arrestantene som var innsatt på besøkstidspunktet, og innhentet tilleggsdokumentasjon for enkelte hendelser i arresten i løpet av 2014. Videre fikk forebyggingsenheten fremlagt informasjon om opplæring av nye arrestforvarere og det ble innhentet prøvetakingsutstyr og skjema for politi- og rettstoksikologiske analyser.

Under det uvarslede besøket deltok følgende personer:

- Helga Fastrup Ervik (kontorsjef, jurist)
- Kristina Baker Sole (seniorrådgiver, lege)
- Johannes Flisnes Nilsen (rådgiver, jurist)

² Et håndjernbasert system som består av hånd- og fotjern, som festes til et hoftebelte med reimer som gir mulighet for gradert bevegelsesfrihet.

5 Funn og anbefalinger

5.1 Generelt

Helhetsinntrykket er at sentralarresten ledes og drives på en solid måte. Forebyggingsenheten ønsker i denne sammenhengen å fremheve viktigheten av at ledelsen prioriterer det arbeidet som foregår ved arresten. Politiledelsen fremstår som engasjert i arrestens drift og i å ivareta arrestantenes rettigheter.

5.2 Hendelser og tvangsbruk

5.2.1 Alvorlige hendelser

For nærmere å vurdere om sentralarresten har tilfredsstillende rutiner for å hindre alvorlige hendelser i arresten, gikk forebyggingsenheten gjennom reglene om tilsyn i lokal arrestinstruks for sentralarresten.³ Gjennomgangen viser at rutinene for tilsyn, slik de angis i lokalt instruksverk, er i samsvar med sentrale føringer for forsvarlig tilsyn av arrestanter. Videre har enheten innhentet tilleggsdokumentasjon om alvorlige hendelser for 2014, for å se nærmere på praktiseringen av disse rutinene.

Ifølge den fremlagte dokumentasjonen har sentralarresten i Tønsberg hatt fire selvmordsforsøk i 2014, som alle ble forhindret ved ansattes inngripen. I samtlige tilfeller viser dokumentasjonen at kameraovervåking var igangsatt, og i alle tilfeller er det dokumentert at arrestforvarer har oppjustert det fysiske tilsynet med arrestantene. I to tilfeller ble det imidlertid i etterkant av selvmordsforsøk ikke journalført om det var foretatt en vurdering av oppjustering av tilsynsfrekvensen fra regelmessig tilsyn til skjerpet tilsyn, slik det følger av lokal arrestinstruks punkt 5.2.

En arrestant som på besøkstidspunktet befant seg i Tønsberg sentralarrest, tok natten etter (21. oktober) sitt eget liv på en celle i Ringerike fengsel etter å ha blitt overført dit om ettermiddagen. Mens vedkommende oppholdt seg i arresten hadde politiet økt tilsynsfrekvensen på grunn av bekymring for selvmordsforsøk. Vedkommende var også blitt fremstilt til legevakt.

I denne sammenhengen vises det til at Den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT) har avgitt en anbefaling om selvmordsforebyggende tiltak for fengslede personer:

«Steps should [also] be taken to ensure a proper flow of information - both within a given establishment and, as appropriate, between establishments (and more specifically between their respective health care services) - about persons who have been identified as potentially at risk.»⁴

Forebyggingsenheten understreker at den ikke har detaljert kjennskap til omstendighetene omkring selvmordet. Samtidig vil enheten sterkt anbefale at politiet og fengselet foretar en felles, samordnet gjennomgang av sine rutiner i kjølvannet av denne saken.

Anbefalinger

- Politiet bør, sammen med kriminalomsorgen, foreta en gjennomgang av rutiner for informasjonsflyt og samhandling ved overføring av sårbare (inkludert selvmordsnære) arrestanter til fengsel for å sikre at disse ivaretas på en trygg måte.

³ Sentrale føringer for tilsyn følger av Forskrift om bruk av politiarrest (heretter arrestforskriften) § 2-5, jf. Politidirektoratets rundskriv 2006/14, punkt 5.

⁴ Den europeiske torturforebyggingskomité, CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2013, side 44, avsnitt 59.

- Politiet bør sikre at vurderinger som er gjort om tilsynsform og hyppighet alltid føres i arrestjournalen.

5.2.2 Vold, trusler og fysisk maktbruk

Under møtet med ledelsen 14. oktober ble det stilt spørsmål om rutiner dersom det skjer noe med den pågrepne i forbindelse med arrestasjon, transport eller innsettelse i arrest.

Ifølge ledelsen skriver polititjenestemannen rapport dersom det skjer noe i forbindelse med pågrepelse og transport, og ved innsettelse i arresten blir dette loggført i arrestantens arrestjournal. Dersom det oppstår et behov for å kontakte lege for undersøkelse eller dokumentasjon av skader, ringer en arrestforvarer til kommunal legevakt og sørger for å fremstille arrestanten. Videre ble det opplyst at arrestantenes helsetilstand og alle iverksatte tiltak blir ført i arrestjournalen. Om det er nødvendig for å sikre bevis, kan det også hentes ut informasjon fra lyd- og bildeloggen etter beslutning fra en politijurist.

Politidistriktene er i en sentral instruks pålagt å registrere alle uønskede hendelser og personskader.⁵ Denne formen for avvikrapportering synes å handle primært om uønskede hendelser og personskader for ansatte i politiet.⁶ Formålet er å sikre at uønskede hendelser (HMS-avvik) rapporteres og behandles på en enhetlig måte i politiet, at risikofaktorer og farefulle forhold forebygges eller avdekkes, og at relevante tiltak kan settes inn. Forebyggingsenheten vil fremheve viktigheten av et godt HMS-arbeid. Arbeidssituasjonen til de ansatte ved arresten kan ha stor innvirkning på hvordan arrestantenes velferd ivaretas.

Under møtet 14. oktober fremla ledelsen alle rapporter om ønskede hendelser i arresten for de siste seks månedene. Totalt var det ni avviksmeldinger. En av avviksmeldingene gjaldt vold mot en tjenestemann i forbindelse med innsettelse i arrest. Fire avvikrapporteringer gjaldt selvmordsforsøk (se ovenfor punkt 5.2.1).

5.2.3 Bruk av tvangsmidler

Håndjern er det vanligste tvangsmiddelet som benyttes av politiet, og det har i de siste årene vært rettet et kritisk søkelys mot politiets praksis på dette området, blant annet fra Spesialenheten for politisaker og forskning fra Politihøgskolen.⁷ På denne bakgrunnen har forebyggingsenheten undersøkt praksis knyttet til bruk av håndjern i forbindelse med pågrepelse, arrest og etter innsettelse. Videre har enheten undersøkt hvilke andre tvangsmidler som faktisk er tilgjengelige i sentralarresten i Tønsberg.

I den lokale arrestinstruksen fremgår det at politiet «...skal ha kontroll på den innbrakte/pågrepne inntil personen er på plass i celle. Håndjern bør ikke tas av før det er nødvendig.» Dette fremstår som en uheldig føring i lys av menneskerettslige krav om en individuell vurdering av maktbruk basert på

⁵ Politidirektoratet, Håndbok i systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS) 2014, Del 1 Instrukser 3.0.

⁶ Politidirektoratet, Årsrapport 2012, Uønskede hendelser- personskader – vold og trusler, HMS-tall 1/2013.

⁷ Spesialenheten for politisaker, årsrapport 2012 side 12; årsmelding 2008 side 16; og Tor-Geir Myhrer, Bastet og bundet – Rettslige rammer for bruk av håndjern, Universitetsforlaget 2012.

nødvendighet, forholdsmessighet og forsvarlighet.⁸ Tilsvarende krav følger også av nasjonalt regelverk.⁹

Spørsmålet om praksis for håndjernbruk ble tatt opp under møtet med ledelsen 14. oktober. Ifølge ledelsen ligger det alltid en individuell vurdering til grunn dersom arrestantene blir påsatt håndjern ved pågrepelse, transport eller innsettelse i arrest. Dersom håndjern er påsatt ute under arrestasjonen tas de normalt av når arrestanten står foran inkvireringsbøylen i mottaksrommet. Det ble opplyst at arrestanten ville bli ført til cellen uten håndjern så fremt vedkommende var rolig nok. Det ble også opplyst at dette var tilfellet for et klart flertall. Årsaken til formuleringen i den lokale instruksjonen var ifølge ledelsen at praksis tidligere hadde vært at polititjenestemenn automatisk fjernet håndjernene allerede i arrestgarasjen før inkvirering, og at dette hadde medført en del uheldige hendelser. Etter det opplyste foretar politiet nå en individuell vurdering også på dette punktet av om det er behov for håndjern eller ikke.

Politiets redegjørelse for praksis på disse punktene stemmer i all hovedsak overens med arrestantenes beskrivelser. Selv om de fleste arrestantene sier de ble påsatt håndjern i forbindelse med arrest, ble håndjernene i de aller fleste tilfellene fjernet ved inkvireringsbøylen. I tilfeller der arrestanter etter eget utsagn hadde hatt håndjern påsatt frem til innlåsing i cellen, hadde de ytt motstand. Enkelte var ikke påsatt håndjern overhodet. Noen få arrestanter mente polititjenestemenn under pågripelsen hadde brukt håndjern på en måte som ble opplevd som unødvendig hardhendt.

Når det gjaldt bruk av håndjern *etter* innsettelse i arrest, skjedde dette ifølge politiledelsen bare helt unntaksvis.

Sentralarresten har siden våren 2014 hatt tilgang til såkalte «bodycuffs», et system som består av hånd- og fotjern, som festes til et hoftebelte med reimer som gir mulighet for gradert bevegelsesfrihet. Ifølge politiet har dette tvangsmiddelet bare vært i bruk en gang, i forbindelse med en fremstilling til legevakt. Terskelen for bruk ble opplyst å være svært høy, og det var gjennomført opplæring av de ansatte i bruken av bodycuff. Forebyggingsenheten fikk demonstrert hvordan dette tvangsmiddelet påsettes. Enheten konstaterer at tvangsmiddelet er komplisert å ta på, og at det vil være svært krevende å benytte overfor utagerende arrestanter.

Bruk av håndjern og andre tvangsmidler i arresten skal ifølge lokal arrestinstruks nedtegnes i arrestjournalen. Under møtet med ledelsen fremkom det at det kan ha forekommet mangelfull føring på dette punktet tidligere. Det ble samtidig vist til at bruk av tvangsmidler skjer helt unntaksvis. Forebyggingsenheten understreker viktigheten av at integritetskrenkende tiltak som iverksettes overfor arrestantene i arrest, føres i arrestjournalen for å ivareta arrestantens rettssikkerhet. Ifølge ledelsen hadde man tidligere tilgang på tvangstrøye ved arresten, men bruken av denne ble avsluttet i 2009. Det har aldri eksistert sikkerhetsseng i Tønsbergs sentralarrest.

⁸ Se bl.a. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (heretter EMK) artiklene 3 og 8; Den europeiske politikodeks, rekommandasjon vedtatt av Europarådets ministerkomité 19. september 2001, regel 36.

⁹ Bruken av håndjern er regulert i politiinstruksjonen § 3-2 tredje ledd og § 11-3, begge lest i sammenheng med grunnkravene i Lov 4. august 1995 om politiet (politiloven) § 6.

Anbefalinger

- Den lokale arrestinstruksen bør endres slik at det fremgår at håndjern utelukkende benyttes etter en konkret, individuell vurdering. All bruk av tvangsmidler overfor arrestanter bør føres i arrestjournalen.

5.2.4 Visitasjon

Under besøket undersøkte forebyggingsenheten politiets rutiner for visitering, med hovedfokus på visitering ved innsettelse i arrest. Visitasjonsrutinene ble demonstrert for forebyggingsenheten under befaringen. Denne informasjonen ble deretter sammenholdt med arrestantenes opplevelser.

Ifølge arrestforvarerne gjennomføres visitasjonen av den som gjennomfører innkommstprosedyren, normalt en arrestforvarer. Visitasjonen finner sted i cellen, og gjennomføres av én person (i tillegg til en person som står utenfor celledøren). Det fremkom at visitasjonen innebar at arrestanten må ta av seg alle klærne, og undertøyet dras ned til knærne. Arrestforvareren går gjennom klærne og gir dem så tilbake til arrestanten som tar disse på igjen, eller får klær fra sentralarrestens reservelager dersom arrestantens klær er tilsølt eller liknende. I et tilfelle snakket forebyggingsenheten med en arrestant som hadde sovet en hel natt i klær tilsølt med blod. Av hensyn til den enkeltes verdighet og til smittevern bør dette ikke skje.

Samtlige arrestanter oppgav at de hadde blitt fullstendig avkledd under visitasjonen. Enkelte arrestanter nevnte også at de ble bedt om å sette seg ned på huk. Ingen hadde opplevd å få et teppe å dekke seg til med mens tjenestepersonen gikk gjennom klærne deres, men flere nevnte at politiet var raske til å gi tilbake vesentlige plagg. Det er alminnelig praksis at visitasjonen utføres av en av samme kjønn.

Visitasjon ved innsettelse i arrest er regulert av politiloven § 10,¹⁰ der det fremgår at «[p]ersoner som settes i arrest, kan fratras alle gjenstander som er egnet til å skade vedkommende selv eller andre.» Vestfold politidistrikt har fastsatt nærmere regler om visitasjon i sin lokale arrestinstruks.¹¹ I lokal instruks punkt 4.6 står det blant annet at:

«Alle personer som innsettes i arrest skal visiteres. Omfanget og gjennomføringen av visitasjonen må bero på en konkret vurdering hvor nødvendigheten og forholdsmessigheten av tiltaket må tillegges vekt. Dersom det etter en slik vurdering anses påkrevd, kan arrestanten avkles for å finne gjenstander egnet til å skade seg selv eller andre, eller som kan påføre materielle skader.

...

Når hensynet til ærbarhet tilsier det, skal visitasjon/ransaking utføres av en tjenesteperson av samme kjønn som arrestanten det gjelder. Det skal fremgå av arrestmodulen hvem som har visitert/ransaket den innsatte»

Befaringen og samtaler med arrestantene tyder på at visitasjon av arrestanter regelmessig blir gjennomført ved full avkledding. En slik visitasjonspraksis vil ikke være i tråd med føringene som er gitt i lokal arrestinstruks. Den vil også være problematisk i lys av menneskerettslige standarder og nasjonalt lovverk.

¹⁰ Politiinstruksen § 9-3 inneholder en likelydende bestemmelse.

¹¹ Vestfold politidistrikt, Spesialinstruks arrest punkt 4.6, sist rev. 19. mai 2014, godkjent av politimester Rune Bård Hansen.

Som utgangspunkt kan visitasjon i form av full avkledning være et legitimt inngrep av hensyn til sikkerhet eller helse i individuelle tilfeller. Dette er imidlertid et alvorlig inngrep i individets verdighet og integritet. Visitasjonspraksis som krenker individets integritet kan ha en side både til forbudet mot tortur og umenneskelig behandling¹² og retten til vern mot uforholdsmessige inngrep i privatlivet¹³. At visitasjonspraksis i form av full avkledning kan bidra til menneskerettighetsbrudd er stadfestet en rekke ganger både av Den europeiske menneskerettighetsdomstolens (EMD),¹⁴ og av Den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT)¹⁵.

I denne sammenheng fremheves det særlig at CPT har uttalt at rutinemessig avkledning som ikke er begrunnet i et legitimt sikkerhetsmessig hensyn, er nedverdiggende for innsatte.¹⁶ Videre har EMD konstatert krenkelse av forbudet mot umenneskelig og nedverdiggende behandling etter EMK artikkel 3 i saker som har omfattet rutinemessig, full avkledning.¹⁷

I tilfeller der full avkledning etter en individuell vurdering anses nødvendig, bør inngrepet normalt gjennomføres på en måte som sikrer at arrestanten ikke er helt naken. Det vises igjen til CPTs anbefalinger om gjennomføring av slike inngrep:

“A strip search is a very invasive - and potentially degrading - measure. Therefore, resort to strip searches should be based on an individual risk assessment and subject to rigorous criteria and supervision. Every reasonable effort should be made to minimise embarrassment; detained persons who are searched should not normally be required to remove all their clothes at the same time, e.g. a person should be allowed to remove clothing above the waist and to get dressed before removing further clothing.”¹⁸

Det fremgikk videre at det ikke eksisterer egnede, selvmordssikre klær som kan benyttes dersom arrestanten er fratatt klærne for å hindre selvmordsforsøk. Enheten understreker imidlertid at det ikke ble gjort funn under besøkene til Tønsberg sentralarrest, som tilsa at selvmordsnære arrestanter ble holdt nakne på cellen.

Spørsmålet om egnede klær for frihetsberøvede personer som er selvmordsnære, ble tatt opp i forbindelse med forebyggingsenhetens besøk til Tromsø fengsel 10.-12. september. Forebyggingsenheten anbefalte her, under henvisning til anbefalinger fra CPT¹⁹, at innsatte får klærne sine tilbake etter visitering, eventuelt gis egnede alternative klær, slik at innsatte ikke må oppholde seg nakne i sikkerhetscellen.

¹² Se bl. a. FNs torturkonvensjon artikkel 1 jf. 16, FNs konvensjon for sivile og politiske rettigheter artikkel 9 og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 3. Sml. også De europeiske fengselsreglene regel 54.4, der det fremgår at «[p]ersons being searched shall not be humiliated by the searching process».

¹³ Se bl. a. EMK artikkel 8.

¹⁴ Se bl.a. EMDs dommer i Valasinas v. Lithuania 24. juli 2001; Lorse and others v. the Netherlands, 4. Februar 2003; Van der Ven v. the Netherlands, 4. Februar 2003.

¹⁵ Se bl.a. CPTs besøk til Nederland 1997, [CPT/Inf (98) 15] side 32-33 avsnitt 67-69; til Slovakia 2000 [CPT/Inf (2001) 29] side 29, avsnitt 51; og til Storbritannia 1994 [CPT/Inf (96) 11] side 41, avsnitt 93.

¹⁶ CPTs besøk til Nederland 1997 [CPT Inf/ (98) 15] side 32, avsnitt 67.

¹⁷ EMDs dom, Piechowicz v. Poland, 17. april 2012.

¹⁸ CPTs besøk til Nederland 2011, [CPT/Inf (2012) 21], side 23, avsnitt 32.

¹⁹ CPTs besøk til Danmark i 2014, [CPT/Inf (2014) 25], side 40-42, avsnitt 64-66.

Også i politiets arrester taler hensynet til den enkeltes verdighet for at man bør unngå at arrestantene må oppholde seg nakne på cellen. Det bør særlig vektlegges at det i slike tilfeller blir iverksatt overvåking med lyd og bilde.

Anbefalinger

- Full avkledning ved innsettelse i arrest bør bare finne sted etter en individuell risikovurdering. I tilfeller der full avkledning etter en individuell vurdering anses nødvendig, bør inngrepet normalt gjennomføres slik at det unngås at arrestanten er helt naken.

5.3 Sittetid og avhjelpende tiltak

5.3.1 Sittetid i arrest

Generelt Ettersom en politiarrest ikke er egnet for opphold av lengre varighet, er forebyggingsenheten opptatt av at politiet gjør det de kan for å sikre at lang sittetid i arrest unngås. Under møtet med ledelsen tok forebyggingsenheten opp politidistriktets arbeid med å få ned sittetiden, og innhentet statistikk for å vurdere utviklingen.

Ifølge tall fra politidistriktet var det i 2013 125 tilfeller i Vestfold politidistrikt der arrestanter har sittet i politiarrest utover arrestforskriftens frist på to døgn. Dette representerer en økning fra 2012, hvor antallet registrerte oversittelser i Vestfold politidistrikt var 70. I politidirektoratets statistikker utgjør tallene nevnt over henholdsvis 4,7 (2012) og 7,5 prosent (2013) av det *totale antall arrestforhold* disse årene.²⁰

Det skal her bemerkes at det forholdsmessige tallet i Politidirektoratets statistikk beregnes ut fra alle som settes i politiarrest, uavhengig av om det er innbringelser etter politiloven eller pågripelser etter straffeloven. Ettersom det verken er lovlig adgang eller rimelig grunn til å holde arrestanter innbrakt etter politiloven i to døgn og oversittelser derfor aldri bør være aktuelt for denne gruppen, er direktoratets tall misvisende. Det er her ikke snakk om noen etterforskning, men om å ivareta ro og orden eller å verne arrestantene mot å skade seg selv, ofte i forbindelse med rus.

Det konstateres at Politidirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet²¹ i sine årlige statistikker opererer med svært ulik prosentandel for oversittelser. Ifølge statistikk fra Politidirektoratet for 2013 strakk 7,97 prosent av alle arrestforhold seg utover to døgn. Kriminalomsorgens årsstatistikk for 2013 viser at 49 prosent av varetektsfangene som settes i fengsel, ikke ble overført innen to-døgnfristen.²² Uoverensstemmelsene skyldes flere forhold, blant annet omfatter ikke Kriminalomsorgens statistikk personer som løslates uten å bli satt i fengsel. Uansett er det grunn til å reise spørsmål ved om politiets tall gir et korrekt bilde av situasjonen. Dette er et forhold forebyggingsenheten vil ta opp med Politidirektoratet.

Vestfold politidistrikt fremla en oversikt over antall fristoverskridelser i perioden 1. januar 2014 til 26. september 2014. Statistikken viste at sentralarresten ved 68 anledninger i dette tidsrommet hadde hatt arrestanter med opphold over to døgn. Enkelte hadde sittet i svært lang tid – elleve tilfeller varte over tre døgn, fire tilfeller varte over fire døgn. Fristoverskridelser av en slik varighet er svært

²⁰ Politidirektoratet, Oversittere i politiarresten fra 2008 til 2013, statistikknotat 1/2014.

²¹ Kriminalomsorgsdirektoratet fører egen statistikk over medgått tid fra pågrepelse til avsagt fengslingskjennelse og innsettelse i fengsel.

²² Kriminalomsorgsdirektoratets årsstatistikk - 2013, side 13.

bekymringsfullt fordi forholdene i arresten er uegnet for så lange opphold. I denne sammenheng er det naturlig å minne om at enhver frihetsberøvelse må være nødvendig og ikke uforholdsmessig,²³ og at hensynene som tilsier løslatelse tiltar i styrke med oversittelsens lengde.

Politiledelsen fortalte at kontinuerlig kontakt mellom etterforsker, jurist og arrestforvarer er hovedverktøyet for å hindre oversitting. Det bestilles også gjerne fengselsplass før fengslingsmøtet, slik at en eventuell overføring skal kunne skje så raskt som mulig. Politiet pekte samtidig på at høyt belegg i fengslene ofte gjør overføringer vanskelig.

En gjennomgang av den lokale arrestinstruksen viste at det var klargjort hvilke personer i politiet som har ansvar for å varsle kriminalomsorgen og hvordan informasjonsflyten innad i politietaten skal være. Dette er positivt. Samtidig er det bekymringsfullt at Vestfold politidistrikt har funnet det nødvendig å regulere spørsmålet om hvordan situasjoner med oversittelse helt opp til 96 timer skal håndteres.

Mindreårige 12 mindreårige mellom 15 og 18 satt i Tønsberg sentralarrest i 2013. Ti av disse var 17-årige gutter, en gutt var 16 år og ei jente var 15 år. Alternativ plassering hos barnevernet ble i disse tilfellene ikke vurdert som mulig eller hensiktsmessig. Ifølge politiet har to mindreårige (17 år), sittet i sentralarresten så langt i år. Begge disse to satt ifølge politiet litt over ett døgn i arresten. I henhold til arrestforskriften § 3-1 skal overføring av innsatte under 18 år «skje snarest mulig og senest dagen etter pågripelsen» og overføring har derfor skjedd innen fristen.²⁴ Samtidig understrekes viktigheten av å forebygge opphold i arrest for mindreårige, og å sikre at en eventuell overføring skjer snarest mulig. I forbindelse med vedtakelse av en snevrere overføringsfrist for mindreårige, vektla Justis- og beredskapsdepartementet at «barn kan ha en annen tidsoppfatning enn voksne, og at et slikt opphold kan være skremmende, om ikke traumatiserende».²⁵

Det er positivt at politiet i Vestfold har innredet en celle for å ivareta særlige utsatte arrestanters behov, slik som mindreårige. Cellen har en markant bedre standard enn de øvrige cellene (se nærmere i rapportens punkt 5.3 om fysiske forhold). Forebyggingsenheten ønsker å fremheve denne cellen som et godt eksempel på hvordan en arrest kan dempe det sterke inntrykket et arrestopphold kan forårsake hos sårbare mindreårige, i tilfeller der frihetsberøvelse anses særlig påkrevd.²⁶

Samarbeidet mellom sentralarresten og den kommunale barnevernsvakten bør også fremheves som en god praksis. Barnevernvaktene er barnevernets akuttberedskap på kveldstid og i helger. Hovedoppgaven er å hjelpe barn og familier i krise som trenger hjelp raskt.

Barnevernsvakten i Vestfold har akuttberedskap på selve politistasjonen, med lokaler i umiddelbar nærhet til inkvireringsrommet. Den fysiske nærheten gir grunnlag for god samhandling. Barnevernvakten disponerer kontorlokaler og ett såkalt familierom i sentralarresten. I familierommet fantes to store sofaer samt TV, bøker, leker og spill for ulike aldersgrupper.

Samtaler med politiet og barnevernsvakten etterlot et inntrykk av at samarbeidet fungerer bra, og at det ofte fører til at innsettelse i arrest kan unngås. Operasjonssentralen tar kontakt med

²³ Grunnloven § 94, første ledd (vedtatt i 2014), for straffeprosessuelle tvangsmidler følger det samme av straffeprosessloven § 170a.

²⁴ Forskrift om endring i forskrift 30. juni 2006 nr. 749 om bruk av politiarrest, i kraft 1. juli 2013.

²⁵ Prop. 135 L (2010-2011), kap. 7.2.4.

²⁶ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) § 174.

barnevernsvakten per telefon når en politipatrulje er på vei med en mindreårig. Barnevernsvakten møter i inkvireringsrommet og sitter sammen med de mindreårige der, eller tar dem med seg til familierommet. Rommet brukes til samtaler med mindreårige av både barnevernsvakten og politiet. Barn og ungdom som venter på å bli hentet av foreldrene eller som skal plasseres i beredskapshjem eller institusjon venter i dette rommet. Dersom en mindreårig sitter i arrest, ringer barnevernsvakten til den kommunale barnevernstjenesten og saksbehandleren som har ansvaret for barnet og orienterer om dette.

Det kom imidlertid frem at barnevernsvakten ikke alltid fikk beskjed om at det fantes mindreårige i arresten. Mulige forklaringer på dette ble sagt å være enten at barnets foreldre kom raskt for å hente barnet, eller at mindreårige ble innbrakt og raskt løslatt på tidspunkter da barnevernsvakten ikke var bemannet eller har bakvakt (lørdager og søndager mellom kl. 0300- 0930).

Anbefalinger

- Politiet bør, i samarbeid med kriminalomsorgen, ytterligere styrke innsatsen for å overholde fristen for overføring til fengsel innen to døgn.
- Politiet bør, i samråd med barnevernsvakten, etablere en rutine for å informere barnevernsvakten om alle innbringelser og pågrepelse av mindreårige.

5.3.2 Tiltak for å lette tiden i arrest

Dersom lengre opphold i arresten ikke kan unngås, er det viktig at politiet iverksetter tiltak som kan lette tiden. Opphold i politiarrest innebærer at arrestantene oppholder seg på cellen 22-24 timer i døgnet og er derfor i praksis full isolasjon. På grunn av de store psykiske påkjenningene dette kan ha på mennesker som ofte befinner seg i en krise, er tiltak for å bryte isolasjonen nødvendige.

I en dom mot staten i den såkalte glattcellesaken i Oslo tingrett 2. juni 2014²⁷, konstaterte retten krenkelse av retten til vern om privatliv etter EMK artikkel 8 og for brudd på diskrimineringsforbudet i EMK artikkel 14. Selv om dommen ikke er rettskraftig, besluttet Riksadvokaten å lage midlertidige retningslinjer til oppfølging av dommen fra påtalemyndigheten i politiet.²⁸ Politidirektoratet har laget midlertidige retningslinjer om politiets oppfølgingsansvar.²⁹ Det følger blant annet av disse retningslinjene at behovet for isolasjon av arrestanten skal vurderes løpende, og at det uten et slikt behov skal foretas vurderinger av om isolasjon er forsvarlig ut fra arrestantens helsetilstand. Disse vurderingene skal nedtegnes i arrestjournalen. Dersom påtalemyndigheten finner at det ikke foreligger behov for å isolere den pågrepne, men opphold i politiarrest er eneste alternativ, må det iverksettes tiltak. Disse kan omfatte kontakt med andre innsatte eller økt kontakt med ansatte, besøk utenfra, gjennomføring av telefonsamtaler, hyppigere lufting m.v.

I møtet med ledelsen oppgis det at det deles ut blader og aviser til arrestanter for å få tiden til å gå. Dette ble bekreftet i samtaler med innsatte. Det beskrives også at etterforskere enkelte ganger tar arrestanter med på en kjøretur, som kompensasjon for manglende luftemuligheter utenfor arrestlokalet (se punkt 5.6.2). Det nevnes også at dublering (samsitting) tillates for å lette virkningene av isolasjonsopplevelsen, dersom det er sikkerhetsmessig forsvarlig. Slike tiltak er positive, selv om

²⁷ A mot Staten v/Justis- og beredskapsdepartementet, dom i Oslo tingrett 2. juni 2014, publisert TOSLO-2013-103468.

²⁸ Riksadvokaten, Midlertidige retningslinjer om bruk av politiarrest, brev 24. juni 2014.

²⁹ Politidirektoratet, Bruk av politiarrest – presiseringer og midlertidige retningslinjer, brev 4. juli 2014.

tilgjengelig informasjon tilsier at dette skjer relativt sjelden. Ifølge politiet har det også forekommet at man har løslatt arrestanter som følge av at fristen for overføring til fengsel etter to døgn er overskredet, men ikke etter at Riksadvokaten reviderte sine retningslinjer sommeren 2014. Enkelte tiltak for å lette tiden i arrest er nedfelt i lokal arrestinstruks, slik som utdeling av lesestoff, lufting og bruk av oppgradert celle.

En av cellene er innredet for å ivareta særlige utsatte arrestanters behov, slik som mindreårige og pågrepne som har sittet over to døgn i arrest (se ovenfor, punkt 5.3.1 avsnitt om mindreårige). Forebyggingsenheten ønsker å fremheve denne cellen som et godt eksempel på hvordan en arrestcelle kan gis en mer human utforming. Bruken av cellen fremstår imidlertid som noe restriktiv.

Samtidig fremkom det ikke av de gjennomgåtte arrestjournalene om det var gjort vurderinger av behovet for isolasjon, slik Riksadvokaten foreskriver. Forebyggingsenheten erkjenner at arrestlokalet og tilgjengelige ressurser legger begrensninger for gjennomføring av tiltak for å bøte på virkningen av isolasjon. En styrking av lokalt instruksverk på dette punkt vil likevel kunne sikre et mer systematisert arbeid med å forebygge isolasjonsskader.

Anbefalinger

- Politiet bør styrke innsatsen for å bøte på uheldige virkninger av isolasjon, særlig ved å vurdere muligheten for besøk utenfra der personer har oppholdt seg i arresten utover to døgn.
- Politiet bør vurdere å nedfelle ytterlige rutiner og ansvar i lokalt instruksverk, for å lette arrestoppholdet.

5.4 Helsetjenester

5.4.1 Tilgang til helsehjelp

Under besøket undersøkte forebyggingsenheten om arrestantenes rett til tilgang til helsehjelp i sentralarresten, ble respektert i praksis.

Enheten undersøkte for det første om arrestantens rett til å ta kontakt med lege under arrestoppholdet ble respektert. Deretter undersøkte forebyggingsenheten hvordan politiet sikret fremstilling til legevakt ved behov.

I samtaler med arrestantene fremkom ingen klager på manglende tilrettelegging fra politiets side med å sikre tilgang til legevakt. Ifølge politiets ledelse er det ikke ofte at helsepersonell kommer inn til arresten, arrestanter blir som regel fremstilt til Tønsberg interkommunale legevakt. Det ble opplyst at politipatruljen ofte valgte å fremstille til legevakt før innsettelse i arresten.

Samarbeidet med legevakten beskrives som godt av politiets ledelse. Dette bekreftes av representanten for legevakten, samtidig som det ble gitt utrykk for at politiet har en for lav terskel for å fremstille arrestanter til legevakt. En lav terskel for fremstilling bør imidlertid karakteriseres

som en god praksis, ettersom politiet bør være svært tilbakeholdne med å foreta helsevurderinger utover rene kartleggingsamtaler.³⁰

Som en del av vurderingen av tilgang til helsehjelp undersøkte forebyggingsenheten også hvordan arrestantenes behov for helsehjelp ble ivaretatt ved ankomst til legevakten. Det ble gjennomført et møte med en legevakslege på legevakten, og en kort befarings. Flere av arrestantene mente at de ikke hadde fått tilstrekkelig helsehjelp der. En arrestant opplevde at legevakten ikke hadde ytt behandling til tross for tydelige fysiske skader.

5.4.2 Samtykke og taushetsplikt

Forebyggingsenheten har sett nærmere på håndteringen av arrestantenes personlige opplysninger i forbindelse med helsevurdering og - behandling.

Praksis ved Tønsberg sentralarrest er normalt at arrestanter fremstilles til legevakt etter en vurdering fra politiet, eller fordi arrestanten selv har bedt om helsehjelp. Selv om en arrestant har rett til å ringe en lege etter at politiet har forvisset seg om at det er helsepersonell som besvarer henvendelsen³¹, er det ifølge legevaktlegen vanligvis politiet som formidler helseopplysninger til legevakten på telefonen.

Videre fremkom det at når en arrestant besøker legevakten, er politibetjentene som regel i pasientrommet under pasientbehandling. Dersom politiet skal gå ut av rommet, må arrestanten be om dette. Flere arrestanter bekreftet at arrestantene ikke blir informert om at de som klar hovedregel har rett til å snakke alene med legen.³²

Den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT) har understreket viktigheten av å ivareta tillitsforholdet mellom lege og pasient under helseundersøkelser:

«All medical examinations of persons in police custody must be conducted out of hearing of law enforcement officials, and unless the doctor concerned requests otherwise in a particular case, out of sight of such officials.»³³

Politiet bør på denne bakgrunnen ikke kunne kreve å høre hva som sies under en undersøkelse. Dersom helsepersonellet ber om dette i særlige tilfeller, kan politiet oppholde seg innen synsvidde. Eventuell rømningsfare må ivaretas av politiet ved sikring av utgangene fra pasientrommet.

Videre fremkom det at arrestantene ikke blir opplyst om at opplysninger innhentet gjennom en rettstoksikologisk undersøkelse skal formidles til politiet, som påkrevd etter helsepersonelloven.³⁴

Anbefalinger

- Politiet bør sikre at arrestanter kan snakke direkte med helsefaglig personell på legevakten, og at en telefonsamtale kan skje uten at politiet og arrestforvarerne hører hva som blir sagt.

³⁰ Den europeiske torturforebyggingskomité, CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2013, side 11-12, avsnitt 42, bl.a. «...police officers should not seek to filter such requests.»

³¹ Forskrift 30. juni 2006 nr. 749 om bruk av politi arrest § 2-3 tredje ledd.

³² Lov 2. juni 1999 nr. 64 om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven) § 21, jf. Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter (pasient- og brukerrettighetsloven) § 4-1 første ledd.

³³ CPT standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2013, side 11-12, avsnitt 42.

³⁴ Helsepersonelloven § 27.

- Politiet bør ikke kunne høre hva som sies i pasientrommet. Politiet bør heller ikke kunne se inn i pasientrommet, med mindre helsepersonellet i særlige tilfeller selv ber om dette.
- Legevaktleger og annet helsepersonell bør informere arrestanter når det gjennomføres sakkyndig arbeid som ikke er taushetsbelagt.

5.4.3 Bruk av tolk

Det ble opplyst at anslagsvis halvparten av arrestantene som fremstilles til legevakten er utlendinger. Legevakten benytter imidlertid relativt sjelden tolketjenester. Den innledende fasen av frihetsberøvelsen er erfaringsmessig forbundet med stor helserisiko, og mulighet for pasienten til å beskrive sin sykdomshistorie og eventuelle symptomer er derfor viktig. Dette forutsetter at legen og pasienten forstår hverandre godt.

Anbefalinger

- Utenlandske arrestanter som fremstilles til legevakten bør tilbys tolketjeneste.

5.4.4 Dokumentasjon av skader

Under besøk til legevakten fremkom det at legene fører funn og vurderinger i pasientjournalen når undersøkelse av en arrestant avdekker fysiske skader. God dokumentasjon av skader på frihetsberøvede personer er en viktig rettssikkerhetsgaranti og bidrar til å minske risikoen for tortur og umenneskelig behandling. Viktigheten av dette er påpekt av både CPT og FNs underkomité for forebygging (SPT)³⁵. Imidlertid mangler legevakten tilgang til et kamera for å dokumentere eventuelle skader. CPT har gitt uttrykk for at det er ønskelig at det tas fotografier av avdekkede skader, som legges ved pasientjournalen.³⁶ Det er etter det opplyste kun politiet som tar bilder av arrestanten på legevakten.

Anbefalinger

- Legevakten bør ha et kamera tilgjengelig slik at eventuelle skader på arrestanter kan dokumenteres av legen i pasientjournalen.

5.4.5 Førstehjelp

Under besøket ble forebyggingsenheten gjort oppmerksom på at det ikke finnes en hjertestarter tilgjengelig ved Tønsberg politihus. Selv om det ikke foreligger en lovbestemt plikt for offentlige virksomheter til å ha tilgjengelig hjertestarter, bør dette være tilgjengelig i en politiarest. I arresten sitter frihetsberøvede personer med en ofte uavklart helsetilstand, under forhold som i seg selv kan være med på å frembringe sykdomssymptomer.

Anbefalinger

- Hjertestarter bør anskaffes og plasseres på et lett tilgjengelig sted i arresten. Arrestforvarere og andre med tjeneste i arresten bør gis regelmessig opplæring i bruk av hjertestarter.

³⁵ CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2013, kap IV, side 94 flg; FNs underkomité for forebygging (SPT), Report on the Visit to the Maldives, (2009) CAT/OP/MDV/1, side 6, avsnitt 112.

³⁶ CPT Standards [full referanse note over], side 95, avsnitt 74: «Further, it would be desirable for photographs to be taken of the injuries, and photographs should also be placed in the medical file».

5.5 Beskyttelsestiltak

5.5.1 Underretting om innsettelse til pårørende / tredjeperson

Retten til å underrette pårørende eller tredjeperson om innsettelsen i arrest, er en grunnleggende rettssikkerhetsgaranti som minsker risiko for tortur og umenneskelig behandling. Forebyggingsenheten hadde derfor fokus på dette i samtaler med innsatte og ved gjennomgang av arrestjournal.

De aller fleste arrestantene oppgav at de hadde blitt spurt om de ønsket å få underrettet pårørende eller tredjeperson. For et fåtall av arrestantene foreligger det uoverensstemmelser mellom opplysninger fra arrestantene og det som angis i arrestjournalen på dette punktet. I et av tilfellene oppgav arrestanten at politiet ikke spurte om underretting skulle gis, men at vedkommende heller ikke ønsket dette. I arrestjournalen var det imidlertid ført at vedkommende ønsket pårørende varslet. I et annet tilfelle oppgav en arrestant at han ikke fikk lov til å kontakte sine pårørende, mens det i arrestjournalen angis at vedkommende ikke ønsket å varsle noen. Senere ble det nedtegnet i arrestjournalen at pårørende ikke kunne kontaktes av hensyn til etterforskningen.

5.5.2 Tilgang til forsvarer

Tilgang til forsvarer er en grunnleggende rettssikkerhetsgaranti som minsker risiko for at tortur og umenneskelig behandling kan finne sted. Forebyggingsenheten hadde derfor fokus på dette i samtaler med innsatte og ved gjennomgang av arrestjournal.

Informasjon fra private samtaler med arrestantene tyder på at arrestantene sikres tilgang til ukontrollerte samtaler med forsvarer på eget besøksrom. Forebyggingsenheten mottok ingen klager på manglende varsling eller manglende tilgang til forsvarer. Den lokale arrestinstruksens regler om varsling av advokat er også i samsvar med sentrale føringer om slik varsling.³⁷

Under befaringen kom det frem at informasjonsbrosjyren «Rettigheter og plikter ved pågripelse», som er utarbeidet av Politidirektoratet på flere språk, ikke er oppdatert etter CPTs anbefalinger i 2011 til Norge. CPT gav uttrykk for bekymring over at:

«...the relevant provisions of the Circular of the General Prosecutor provide that if the person is arrested after 10 p.m., contact with a lawyer may be postponed until the following morning. The CPT recommends that the Norwegian authorities take the necessary steps to ensure that the right of access to a lawyer is granted in all cases from the outset of deprivation of liberty and that the above Circular is amended accordingly.»³⁸

CPTs anbefaling på dette punkt ble fulgt opp ved endring av Riksadvokatens rundskriv 4/2006 den 24. mars 2012. Som følge av endringen skal følgende nå gjelde:

«Ein forespurnad om å melde frå til advokat bør til vanleg etterkomast snarast råd og seinast 2 timar etter at den pågripne har kome til politistasjon eller lensmannskontor.»

I informasjonsbrosjyren som deles ut til arrestanter som pågripes fremgår det fortsatt at «Ble du pågrepet etter klokka 22.00, kan kontakt med advokat bli utsatt til morgenen etter pågripelsen».

³⁷ Jf. Politiarrestforskriften § 2-4, Politiinstruksen § 9-2, Politidirektoratets rundskriv 2006/14 kapittel 6 og Riksadvokatens rundskriv 4/2006 med endring 24. mars 2012.

³⁸ CPTs besøk til Norge 2011, CPT/Inf/ (2011) 33, side 13, avsnitt 13 (formateringer utelatt)

Selv om forebyggingsenheten ikke har informasjon som tyder på at varsel til advokat unnlates i disse tilfellene, er det uheldig at informasjonsmateriell som deles ut om rettigheter og plikter ved pågrep inneholder ukorrekt informasjon. Inntil feilen er rettet opp bør politiet, i de tilfeller der innsettelse i arrest skjer etter kl. 2200, klargjøre muntlig at advokat alltid skal kunne kontaktes dersom arrestanten ønsker dette.

I den mest oppdaterte elektroniske utgaven utarbeidet av Politidirektoratet finnes den samme feilinformasjonen. Feilen er gjentatt både når det gjelder innsattes rettigheter som pågrepet etter straffeprosessloven og rettigheter som innbrakt etter politiloven.³⁹ Dette er et forhold forebyggingsenheten vil ta opp med Politidirektoratet.

Anbefalinger

- Politiet bør sikre at informasjonsmaterialet om rettigheter ved pågrep og innbringelse oppdateres for å tydeliggjøre at varsel, eller forsøk på varsel til forsvarer alltid gjennomføres uten unødig opphold, uavhengig av tidspunkt på døgnet.

5.5.3 Informasjon til arrestanten

Under besøkene til sentralarresten undersøkte forebyggingsenheten om arrestantene var gitt informasjon om saken og rettighetene sine, inkludert retten til å kontakte forsvarer, lege og til å underrette pårørende (se over).

Opplysningene som ble samlet inn under besøket, tyder på at informasjon til arrestantene om grunnlaget for innsettelsen i arrest og om rettigheter og plikter stort sett gis i muntlig form. Én arrestant oppgav manglende mottak av informasjon, også muntlig.

Skriftlig informasjonsmateriell om rettigheter og plikter som pågrepet etter straffeprosessloven og som innbrakt etter politiloven, deles som regel ikke ut til arrestantene i Tønsberg sentralarrest. Slik forebyggingsenheten forstår politiets praksis med utdeling av brosjyrer, gjøres det unntak for utenlandske statsborgere og arrestanter som ikke tidligere har vært i befatning med politiet. Selv om eksempelvis gjengangere med mange innsettelse i politiarrest trolig i større utstrekning kjenner rettighetene sine allerede, bør politiet likevel sørge for at alle arrestanter kan motta informasjonen både skriftlig og muntlig.

I sin rapport til norske myndigheter i 2011, anbefalte Den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT) at:

«...the information booklet on rights, [it] should be given to all detained persons as soon as they are brought into a police establishment, and should be properly explained to them to ensure that they are in the position to understand their rights and to exercise them effectively».⁴⁰

I Norges svar til CPTs rapport ble det vist til at Politidirektoratet i brev til alle politidistriktene 9. mai 2012 hadde instruert om at komiteens anbefalinger på dette punkt skulle følges opp. I svaret til CPT ble innholdet i brevet til politidistriktene gjengitt på engelsk:

³⁹ Se lenke med feilinformasjon her: https://www.politi.no/rad_fra_politiet/rettigheter/pagrepet/

⁴⁰ CPTs besøk til Norge 2011, CPT/Inf (2011) 33, side 14, avsnitt 17.

«...When taken into custody, the prisoner must be given written information in a language the person in question understands. ... The Directorate requests that routines are established whereby the committee's recommendations are followed. »⁴¹

Under besøket fremkom det også at sentralarresten i Tønsberg ikke har etablert rutiner der arrestantene blir anmodet om å undertegne en erklæring som attest på at de har blitt informert om rettighetene sine som pågrepet eller innbrakt, på et språk de forstår. Det vises her til CPTs anbefalinger til Norge i 2011:

« ...the Committee reiterates its recommendation that the persons concerned be requested to sign a statement attesting that they have been informed of their rights in a language they understand. In cases where alcohol or drug intoxication prevents a person from making a valid statement, this request should be made as soon as the person is in a suitable mental state. »⁴²

I Norges svar om oppfølging av rapporten ble det uttalt at:

«The police will [also] follow the recommendation that the persons concerned should sign a statement attesting that they have been informed of their rights. If they are intoxicated and not able to make a valid statement, the statement will be made as soon as the person is in a suitable state.»⁴³

Av hensyn til de innsattes rettssikkerhet er det viktig at sentralarresten sikrer dokumentasjon av at innsatte har blitt gjort kjent med bakgrunnen for innsettelsen og rettighetene sine.

Anbefalinger

- Politiet bør sikre at alle arrestanter får tilbud om skriftlig informasjonsmaterieell på et språk de forstår om rettigheter som innbrakt eller pågrepet, i tillegg til muntlig informasjon.
- Politiet bør etablere en rutine om at alle arrestanter blir bedt om å signere en erklæring om at de er blitt informert om rettighetene sine på et språk de forstår.

5.5.4 Registrering- og journalføring

Under besøkene ble arrestjournalen for arrestantene som var innsatt på besøkstidspunktet gjennomgått. I de fleste tilfeller samsvarer arrestjournalen med opplysninger fra arrestantene om at sentrale tiltak for ivaretagelse av rettigheter er gjennomført.

Imidlertid skapte formuleringene i arrestjournalen i en del tilfeller tvil om grunnleggende rettssikkerhetsgarantier var ivarettatt. I flere av arrestjournalene var det ført at arrestanten «ønsker kontakt med advokat» eller pårørende, ofte etterfulgt av kontaktinformasjon til disse personene, men uten at det senere var ført at forsvarer eller pårørende faktisk var varslet, eller forsøkt varslet. Det fremsto dermed som uklart om varsel faktisk var gitt på samme tidspunkt.

Videre kom det fram at det ikke alltid føres i arrestjournal dersom arrestanten har vært fremstilt for lege i forkant av innsettelse i arrest.

⁴¹ Norges svar på CPTs rapport, CPT/Inf (2012) 20, side 5, avsnitt 17.

⁴² CPTs besøk til Norge, CPT/Inf (2011) 33, side 14, avsnitt 17.

⁴³ Norges svar på CPTs rapport, [full ref. over], side 5, avsnitt 17.

Anbefalinger

- Politiet bør sikre at det fremgår av arrestjournalen hvilke tiltak som er gjennomført, herunder særlig at varsel til pårørende og forsvarer er gjennomført, at kontakt med lege er formidlet, samt at informasjon om arrestantens rettigheter og grunnene til frihetsberøvelsen er formidlet og forstått.

5.6 Fysiske forhold

5.6.1 Cellene

Arresten har totalt 13 celler, hvorav 8 celler har sprinkeldør og 5 celler har hel dør. Ingen av cellene har tilgang til dagslys. Fra politiledelsens side ble dette trukket frem som problematisk. Samtidig ble det vist til at dagslysinnfallet er vanskelig å gjøre noe med, ettersom arresten ligger i kjelleren. Mangelen på dagslys er uheldig. I den forbindelse vises det til at CPT etter sitt forrige besøk i Norge anbefalte myndighetene å sikre at personer som er frihetsberøvet i 24 timer eller mer får tilgang til tilstrekkelig dagslys.⁴⁴

Flere av cellene hadde på besøkstidspunktet mangelfull belysning fordi lyspærer ikke var skiftet. I noen få celler avga lyspærene et skarpt, ubehagelig lysskjær.

Ingen av cellene hadde tilgang til klokke. Det fremkom at politiet vurderte ulike løsninger for å installere klokker som det er vanskelig å ødelegge. Mangel på både innfall av dagslys og klokke, gjør at arrestantene vil ha store problemer med å følge med på døgnvariasjoner. Arbeidet med å installere egnede klokker bør derfor prioriteres særskilt. CPT anbefalte i sin siste rapport fra besøk i Norge at alle celler i politiarresten utstyres med klokke.⁴⁵

Flere av cellene manglet tilstrekkelig fargekontrast mellom cellens gulv og vegger. Dette kan svekke arrestantenes romfølelse og orienteringsevne i en situasjon som regelmessig oppleves som kaotisk og uviss. Enkelte arrestanter viste til klaustrofobiske opplevelser og angst under private samtaler med enheten, og knyttet dette spesifikt til de fysiske forholdene. Under befaringen merket enheten seg særlig en celle som var malt med en relativt mørk grå farge som dekket både gulv og vegger. Allerede etter få minutters opphold i denne cellen var det vanskelig å skjelne gulv og vegg skikkelig fra hverandre. Forebyggingsenheten observerte også at enkeltceller som tidligere hadde hatt ulik farge på gulv og vegg, senere var blitt overmalt med én farge. Dette ble tatt opp under befaringen.

I alle cellene finnes det et fungerende toalett nedsenket i en brisk og en drikkevannskilde som styres fra innsiden, med mulighet for overstyring utenfra. Forebyggingsenheten fikk demonstrert via kameraovervåking på vaktrommet at selve toalettområdet ikke er synlig på skjermen. Politiets rutiner for bruk av videoovervåking fremstår som tilfredsstillende. Enheten fikk også demonstrert hvordan systemet for toveiskommunikasjon mellom vaktrommet og cellene fungerer.

En av cellene er innredet for å ivareta særlige utsatte arrestanters behov, slik som mindreårige og pågripne som har sittet over to døgn i arrest. Cellen har en markant bedre standard enn de øvrige cellene. Den er blant annet utstyrt med TV innfelt bak et pleksiglass, brisk med sengetøy, en vask, et speil og et toalett i rustfritt stål. Rommet er malt i rolige farger, og fargekontrastene mellom gulv og vegg og mellom to av veggene gir bedre orienteringsevne for arrestantene. På en vegg var det

⁴⁴ CPT/Inf (2011) 33, side 15, avsnitt 23. Sml. også Den europeiske politikodeks av 19. september 2011, § 56.

⁴⁵ CPTs besøk til Norge 2011, CPT/Inf (2011) 33, side 15, avsnitt 22.

montert et bilde der motivet er et vindu som åpner inn i et grønt landskap. Dette var også med på å gi en bedre romfølelse. Forebyggingsenheten ønsker å fremheve denne cellen som et godt eksempel på hvordan en arrestcelle kan gis en mer human utforming.

Det fremgår av politidistriktets lokale instruks for arresten at innsettelse på oppgradert celle skal prioriteres for blant andre mindreårige, og pågrepne som har sittet eller forventes å sitte over to døgn i arresten. I etterkant av befaringen ble arrestjournalen gjennomgått for å fastslå hvor ofte den oppgraderte cellen ble anvendt i praksis. Gjennomgangen viste at cellen var benyttet 18 ganger siden 1. mai 2014. Dette fremstår som noe restriktivt, og i det avsluttende møtet 14. oktober oppfordret enheten politiets ledelse til å vurdere å benytte den oppgraderte cellen oftere. Under det uanmeldte besøket 20. oktober ble cellen benyttet til en arrestant som hadde oppholdt seg over to døgn i arresten. Vedkommende var blitt overført til den oppgraderte cellen etter første døgn i arresten.

Anbefalinger

- Politiet anbefales å se på mulighetene for å oppgradere flere celler slik at de gis en mer human utforming. Som et praktisk strakstiltak bør politiet sørge for å gi alle cellene en fargekontrast mellom gulv og vegg for å lette arrestantenes orienteringsevne.
- Det bør sikres en god løsning for lyssetting på alle cellene, inkludert mulighet for dempet belysning, og installeres klokker på alle cellene.

5.6.2 Opphold i friluft

Sentralarresten mangler et egnet sted hvor arrestantene kan få tilgang til frisk luft. I den grad det forekommer lufting, foregår dette i sentralarrestens garasjeanlegg. Ifølge politiet og arrestantene selv foregår denne «luftingen» som oftest ved at arrestantene får røyke. Det finnes en bakgård utenfor garasjen, men her er det ikke mulig å skjerme for innsyn fra allmenheten. Politiledelsen opplyste for øvrig at dersom en arrestforvarer er alene på vakt, slik det normalt vil være i helgene, har man ofte ikke anledning til å lufte arrestantene en gang i døgnet. Dette fordi det av sikkerhetsmessige grunner skal være to tjenestemenn til stede før lufting kan finne sted.

Når det gjelder mulighetene til å oppholde seg i friluft er det i politiarrestforskriften § 2-7 fastlagt at:

«Innsatte som overnatter i politiarrest, skal så langt det er mulig og med nødvendige restriksjoner og begrensninger få oppholde seg i friluft hver dag.»⁴⁶

Den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT) fremhever i sine standarder for frihetsberøvelse («CPT standards») at:

«Persons held in police custody for 24 hours or more should, as far as possible, be offered outdoor exercise every day»⁴⁷

Etter å ha påvist manglende muligheter til opphold i friluft ved flere sentralarrester under sitt besøk i 2011, fremmet CPT en likelydende anbefaling til norske myndigheter.⁴⁸

⁴⁶ Forskrift 30. juni nr. 749 om bruk av politiarrest.

⁴⁷ CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2013, side 13, avsnitt 47.

⁴⁸ CPTs besøk til Norge 2011, CPT/Inf (2011), avsnitt 23.

Forebyggingsenheten konstaterer at arrestanter ved sentralarresten i Tønsberg i praksis ikke har tilgang til verken luft eller noen reell utendørsaktivitet i den perioden de oppholder seg i sentralarresten. Samtalene med arrestantene avdekket at de fleste opplevde de fysiske rammene rundt frihetsberøvelsen som svært tøff. Etersom ingen av cellene har vindu, innebærer det at arrestantene heller ikke har tilgang til dagslys. Slike fysiske forhold vil kunne ha sterkt negativ innvirkning på arrestantene etter svært kort tid.

Forebyggingsenheten erkjenner at arrestens beliggenhet gjør det vanskelig å tilby tid i friluft. Enheten er også kjent med at politiet selv vurderer luftemulighetene som en stor utfordring. Tross disse begrensningene, bør politiet vurdere ytterligere tiltak for å gi arrestantene en mulighet til daglig opphold i friluft.

Anbefalinger

- Arrestantene bør sikres et tilfredsstillende luftetilbud. Som et minimum bør arrestanten daglig kunne kjenne friluft og se dagslys, og gis en reell mulighet til bevegelse og følelse av å være ute.



S|OM

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse

Kontaktinformasjon:

Telefon: 22 82 85 00
Grønt nummer: 800 800 39
E-post: postmottak@sivilombudsmannen.no

Besøksadresse: Akersgata 8, Oslo
Postadresse: Postboks 3 Sentrum, 0101 Oslo

www.sivilombudsmannen.no/om-torturforebygging/forsiden